

Lezecké techniky při pracích ve výškách a nad volnou hloubkou

Úvod

Ačkoliv nařízení vlády č. 362/2005 Sb., o bližších požadavcích na bezpečnost a ochranu zdraví při práci na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky definuje, co se rozumí prací ve výškách a nad volnou hloubkou, většina lidí má s touto aktivitou spojené ony „výškové práce“, kde pracovník v montérkách zadělaných od barvy visí na laně a něco tam kutí. Takovýto pracovník bývá velmi často nesprávně označován jako horolezec, který při své činnosti užívá horolezeckou výstroj. Záměrem tohoto článku je přiblížit čtenáři to, co se skrývá za pracemi prováděnými z lana.

1. Rozdělení z pohledu právních předpisů

Již dříve zmíněné nařízení vlády č. 362/2005 Sb., umožňuje v § 3, odst. (3) *provedení ochrany proti pádu prostřednictvím osobních ochranných pracovních prostředků tam, kde povaha práce vylučuje použití prostředků kolektivní ochrany, nebo tam, kde s ohledem na dané podmínky je použití osobních ochranných pracovních účelné a dostatečně bezpečné.* Část II. přílohy k tomuto nařízení vlády se zajištěním proti pádu osobními ochrannými pracovními prostředky zabývá poněkud podrobněji. Rozděluje osobní ochranné prostředky pro pracovní polohování a prevenci proti pádům z výšky (pracovní polohovací systémy) a osobní ochranné pracovní prostředky proti pádům z výšky (systémy zachycení pádu). Dále se dozvíme, že přístupy – způsoby bezpečného pohybu ve vertikále jsou buď **závěs na laně**, nebo **systém pracovního polohování**.

Obdobně způsoby bezpečného pohybu ve vertikále definuje i Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/104/ES o minimálních požadavcích na bezpečnost

a ochranu zdraví pro používání pracovního zařízení zaměstnanci při práci. Ta v příloze II. Ustanovení o používání pracovních zařízení v bodě 4. pojednává o používání pracovního zařízení poskytnutého pro dočasnou práci ve výšce. Tam se v bodě 4.4 dočteme o zvláštních ustanoveních o používání lan jako přístupových cest a prostředků pro umístování. (Zde je nutné podotknout, že výraz „lana jako přístupové cesty“ je dán poněkud nešťastným překladem směrnice a tedy „rope access“, který se jinak běžně překládá jako „lanový přístup“, je zde uveden takto. Nejinak je tomu v případě oněch „prostředků pro umístování“, které v původním jazyce směrnice jsou uvedeny jako „positioning techniques“ a měly by být překládány spíše jako „techniky pracovního polohování“).

2. Rozdělení z pohledu technických norem

Aby toho nebylo málo, vstupují nám do hry ještě technické normy. Konkrétně norma ČSN EN 363 Prostředky ochrany osob proti pádu - Systémy ochrany osob proti pádu, která se, jak je již z názvu patrné, věnuje systémům ochrany osob proti pádu. Ta je dělí na:

- zadržovací systémy (*restraint systems*)
- systémy zachycení pádu (*fall arrest systems*)
- systémy pracovního polohování (*work positioning systems*)
- systémy lanového přístupu (*rope access systems*)
- záchranné systémy (*rescue systems*)

Principem systému zadržovacího je nepustit pracovníka až k místu, odkud by mohl spadnout (např. délkovým omezením spojovacího prostředku); záchytný systém jej zachytí, pokud by spadl (např. tzv. samonavíjecí kladky coby zatahovací zachycovače pádu ve smyslu ČSN EN 360); pracovní polohovací systém mu umožní zaujmout pracovní polohu (pracovník má oporu pro nohy, nemusí se však držet rukama, neboť jsou nahrazeny prostředky pracovního polohování); záchranný systém se používá k záchraně pracovníka nebo jeho kolegy (např. pokud někam spadne, je umožní jej odtamtud dostat) a systém lanového přístupu mu umožní stoupat nebo sestupovat přímo po laně.

3. Rozdělení z pohledu způsobu provádění

Všechny tři uvedené dokumenty se rozdělením (avšak ne názvem) shodují na:

- **pracovním polohování** (NV č. 362/2005 Sb. – systém pracovního polohování; směrnice 2009/104/ES – „prostředky pro umíst'ování“/techniky pracovního polohování; ČSN EN 363 – systém pracovního polohování)
- **„lezeckých technikách/průmyslovém lezečství“** (NV č. 362/2005 Sb. – závěs na laně¹; směrnice 2009/104/ES – „lano jako přístupová cesta“/lanový přístup; ČSN EN 363 – systém lanového přístupu).

Ačkoliv ve své podstatě vyjadřují, že v jednom případě užívá pracovník osobní ochranné prostředky proti pádu z výšky k tomu, aby byl jimi podepřen, případně jejich prostřednictvím zavěšen tak, aby nedošlo k pádu, a ve druhém případě že se pohybuje zavěšen do lana, jejich označení nejsou zcela dostatečná.

Například v případě řemeslníka využívajícího lano a postroj jako prostředků, které mu umožní zaujmout pracovní polohu na šikmé střeše (on by se tam zajisté udržel i bez lana, avšak musel by se držet rukama, které má díky uvedeným prostředkům nyní volné a může jimi pracovat) se o pracovní polohování jednat může. Oproti tomu v případě pracovníka, využívajícího na střeše lano jako poddajné vedení a další prostředky spojené s tímto vedením, se o pracovní polohování nejedná, neboť princip použití prostředků (být prakticky stejných, jako u řemeslníka v prvním případě) je spíše zádržný nebo zachycovací.

Vhodnější označení pro tuto techniku zabezpečení je spíše provádění prací ve výškách a nad volnou hloubkou s využitím osobních ochranných prostředků proti pádu. Jedná se o použití osobních ochranných prostředků k osobnímu zabezpečení před pádem. Z praktického pohledu a ve vztahu k normě ČSN EN 363 se jedná o použití zádržných systémů, systémů zachycení pádu, systémů pracovního polohování a nepochybně i záchranných systémů.

¹ Pozn.: ve francouzské literatuře bývá závěs na laně označován jako „vertikální polohování“

Oproti tomu **provádění prací ve výškách a nad volnou hloubkou s použitím lezeckých technik** (případně **pak provádění prací ve výškách a nad volnou hloubkou s využitím průmyslového lezectví**) je označením pokročilých dovedností nezbytných k provádění výškových prací. Takovíto pracovníci ovládají ty samé systémy ochrany proti pádu jako jejich kolegové uvedeni v odstavci výše, navíc však mohou využívat systémy lanového přístupu a k nim samozřejmě odpovídající prostředky.

Poněkud nešťastný se jeví onen výraz „lanový přístup“, který se do našich slovníků dostal překladem evropských předpisů. Je totiž souhrnným označením pro vertikální pohyb s využitím lana a nerespektuje rozdíl mezi jednotlivými technikami. Vzhledem k rozdílnému vývoji předmětných technik, s ohledem na způsob použití věcných prostředků a s rozdílnými postupy a způsoby provedení, se techniky umožňující lanový přístup (lezecké techniky) dělí na:

- techniku horolezeckou
- techniku speleologickou
- speciální techniku průmyslového lezectví
- techniku stromolezeckou

Technikou se v tomto kontextu rozumí soubor praktického používání znalostí, vědomostí a dovedností v kombinaci s věcnými prostředky (osobními ochrannými prostředky proti pádu) k provádění prací ve výškách a nad volnou hloubkou. V minulosti dokonce i náš právní řád částečně respektoval toto rozlišení vycházející z praktických potřeb. Vyhláška č. 324/1990 Sb. totiž definovala horolezeckou a speleologickou techniku. Bohužel když vyhláška č. 601/2006 Sb. zrušila vyhlášku č. 324/1990 Sb., papírově zmizely i tyto dvě techniky.

© V čem se tyto techniky od sebe liší? Horolezecká technika vychází ze sportovního lezectví, kde se lezec pohybuje s využitím svých rukou a nohou po stěně, a lano mu slouží k jištění, zachycení pádu a ke slanění (ke spuštění) po ukončení výstupu. Norma ČSN EN 1891 tuto aktivitu definuje jako „volnou stoupací činnost“. Speleologická technika má podobu pohybu po laně, tedy výstupu i sestupu s využitím vlastních sil lezce a mechanických pomůcek. Tato technika nejvíce naplňuje znaky onoho „lanového přístupu“.

Speciální technika průmyslového lezectví spočívá zejména v používání zvláštních prostředků, díky nimž nemusí lezec v plné míře využívat vlastních sil, neboť může být spouštěn či vytahován dalším pracovníkem, nebo užívané prostředky převodují síly potřebné k pohybu lezce na naprosté minimum.

Stromolezecká technika umožňuje pracovníkům zabývajícím se péčí o dřeviny bezpečný pohyb v korunách stromů, který je kombinací využití vlastních sil a věcných prostředků.

Výše uvedené techniky je možné vzájemně kombinovat (odtud je souhrnný název **průmyslové lezectví**), avšak není možné je jakkoliv zaměňovat. A přestože současná legislativa tyto techniky nerozlišuje, přestože se rozlišení technik z povědomí odborné veřejnosti pomalu vytrácí, fyzicky tyto techniky existují a je otázkou profesní cti, aby jejich rozdělení nebylo zapomenuto.

S největší pravděpodobností se najdou tací, kteří nemají povědomí o pojmech jako „průmyslové lezectví“ nebo „lezectví“, nebo tyto pojmy z důvodu neznalosti odmítají. Snad je uklidní skutečnost, že se nejedná o žádné novotvary, ale o běžně užívané a zažité odborné termíny. V minulosti se objevily například v již dříve zmíněné vyhlášce č. 324/1990 Sb., v současné době se s nimi lze setkat ve vyhlášce č. 447/2001 Sb. o báňské záchranné službě. Rovněž jsou běžně užívány v odborné literatuře, např. Průmyslové lezectví a záchranářství (RUCKÝ, E., *Průmyslové lezectví a záchranářství*. Ostrava: SPBI, 1998), Průmyslové lezectví (MATÝSEK, R., *Průmyslové lezectví – učební texty pro instruktory*. Bolatice: Aretea 2003), Průmyslový lezec (MATÝSEK, R., *Průmyslový lezec – učební texty pro pracovníky provádějící stavební práce ve výškách a nad volnou hloubkou*. Bolatice: Aretea 2003), Stručná skripta (WAGNER J. a kol., *Stručná skripta*. Bohumín, 2014) a i v relativní novince Práce a záchrana ve výškách a nad volnou hloubkou (BELICA O., *Práce a záchrana ve výškách a nad volnou hloubkou*. Praha: Grada, 2014).

Závěr

V ideálním případě by práce ve výškách a nad volnou hloubkou měly být prováděny s využitím prostředků kolektivní ochrany, jakými jsou například lešení, plošiny, ochranná zábradlí atp. V mnohých případech však vzhledem k charakteru práce, jejímu rozsahu či jiným faktorům není možná práce s využitím kolektivní ochrany provést. Tehdy nastupují na řadu osobní ochranné pracovní prostředky proti pádu z výšky (v minulosti označovány elegantním a výstižným výrazem „prostředky osobního zabezpečení proti pádu“).

Při jejich použití se v žádném případě nejedná o horolezectví, ale o průmyslové lezectví. S tím se pojí potřeba absolvování odpovídajícího školení, volba vhodných prostředků a náležitého zacházení s nimi.

Výběr odpovídající techniky usnadní provádění pracovního úkolu, což má vliv zejména na bezpečnost. S výběrem techniky se pak pojí i její správné označení, což komunikaci mezi jednotlivými profesními skupinami a zároveň je i znakem dostatečné odbornosti.

Ondřej Belica, 2014

Použití zdroje

1. BELICA, O., *Práce a záchrana ve výškách a nad volnou hloubkou*, Praha: Grada, 2014
2. WAGNER, J. a kol., *Stručná skripta*, Bohumín, 2014
3. Sběrka zákonů ČR: Vyhláška č. 324/1990 Sb., o bezpečnosti práce a technických zařízení při stavebních pracích
4. Sběrka zákonů ČR: Nařízení vlády č. 362/2005 Sb., o bližších požadavcích na BOZP na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky
5. ČSN EN 363 Prostředky ochrany osob proti pádu - Systémy ochrany osob proti pádu